

Petra Videmšek

Razvoj supervizije na področju socialnega varstva in uvajanje izobraževanja za supervizorke

Avtorica na podlagi poglobljenih intervjujev z izvajalkami supervizije pokaže, kako je potekalo umeščanje supervizije v prakso socialnega varstva. Prikaže zgodovinski razvoj supervizije v socialnem delu in ponazori, da so nanjo sprva vplivale teorije drugih strokovnih področij (teorije o učenju, psihoanaliza, medicina, psihiatrija in psihologija), k največjim spremembam v procesu izvajanja supervizije v okviru socialnega varstva pa je pripomoglo prav strokovno področje socialnega dela. Razvoj pokaže, daje supervizija v socialnem delu prešla iz tako imenovane tradicionalne supervizije, ki temelji na paradigmi, temelječi na problemu – z namenom, da najprej analiziramo problem in ga potem rešujemo (osrednje vprašanje je, kaj je narobe, in je to treba popraviti) – k paradigmi iskanja rešitev. In od supervizije, usmerjene k rešitvi – da bi poiskali nekaj novega, ustvarili nove priložnosti in soustvarjali – k pozitivni superviziji, pri kateri je osrednje vprašanje, kaj deluje, da bi supervizantke to lahko razvijale še naprej. Osredotočenost je na tem, kaj deluje, in na virih moči supervizantke, na njenih kompetencah, ne pa na njenih šibkostih in slabostih.

Ključne besede: podpora, socialno delo, zgodovina, učni načrt, študija primera, psihoanaliza.

Dr. Petra Videmšek je docentka na Fakulteti za socialno delo. Kontakt: petra.videmsek@fsd.uni-lj.si.

Development of supervision in social care and introducing education for supervisors

Based on in-depth interviews with supervisors in the field of social care, the author shows how supervision was implemented in social care system. She presents how supervision in social work was developed historically and argues that initially other theories (learning theories, psychoanalysis, medicine, psychiatry and psychology) had a great influence on the development of the supervision in the field of social work, but that the major changes in the process of supervision were put through by the social work profession. Development of supervision in social work went from traditional, problem-focused supervision (where one needed to analyse what is wrong and then tried to fix the problems) to the paradigm of searching for solutions, and then from solution-focused supervision (with the aim of finding something new and co-create) to positive supervision where the main question is what works best, in order to keep developing this area. The emphasis is put on the strengths and competences of supervisees rather than on their weaknesses and deficits.

Key words: support, social work, history, curriculum, case study, psychoanalysis.

Petra Videmšek, PhD, is an Assistant Professor at the Faculty of Social Work, University of Ljubljana. Contact: petra.videmsek@fsd.uni-lj.si.

Uvod

Supervizija je priložnost za konstruktivno razpravo o tem, kaj in kako delamo v praksi socialnega dela. Je poglavitni vir podpore strokovnim delavkam¹ pri spoprijemanju z izzivi, ki jih praksa prinaša, in je smerokaz možnih rešitev v nastalih situacijah. Je metoda učenja nove izkušnje, novih kompetenc in omogoča večanje strokovnosti posameznega strokovnjaka.

Razvoj supervizije kaže, da so na spremembe v njenem delovanju sprva vplivale teorije drugih strokovnih področij (teorije o učenju, teorije psihoanalize) pa tudi vede, kot so medicina, psihiatrija in psihologija. K največjim spremembam v procesu izvajanja supervizije na področju socialnega dela in v okviru socialnega

¹ V besedilu je uporabljena ženska slovnična oblika, a velja za oba spola.

varstva pa je pripomoglo prav strokovno področje socialnega dela, in sicer z razvijanjem sistemske teorije (Dragoš, 1994; Milošević Arnold in Poštrak, 2003; Možina in Rus-Makovec, 2006), feministične teorije (Zaviršek, 1994; Leskošek, 1995, 2006; Urek, 1997), emancipacije strokovnjaka na podlagi osebne izkušnje (Škerjanc, 2010; Videmšek, 2008, 2012), protizatiralske teorije (Thompson, 1995; Dominelli, 2002; Humljan Urh, 2013) in razvojem konceptov, kot so krepitev moči (Solomon, 1976; Parsons, 1991; Saleebey, 1996), perspektiva moči (Saleebey, 1996; Rapp, 1998), soustvarjanje (Čačinovič Vogrinčič, 2010) in okrevanje (Deegan, 1988).

Z vnašanjem novih konceptov dela so opazne večje spremembe v razumevanju pomena in procesov učenja v superviziji. Zelo jasno se pokaže, da je ob uvajanju supervizije v socialno varstvo veljalo prepričanje, da se v superviziji učimo na napakah (Dewey, 1938; Kolb, 1984), danes pa lahko vidimo, da se v superviziji učimo iz dobrih izkušenj (Ghaye, 2012; Ghaye in Lillyman, 2012). Konceptualni okvir za učenje iz uspehov smo tako razvijali prav v stroki socialnega dela s prej omenjenimi koncepti perspektive moči, krepitev moči, soustvarjanja in novim razumevanjem koncepta okrevanja, ki so ga razvijali ljudje z osebno izkušnjo stiske (Videmšek, 2013). To seveda ne pomeni, da napak ni. Še več. Zavedamo se, da so napake sestavni del strokovnega področja socialnega dela ali, kot navaja Flaker (2003), socialno delo ne ve že *a priori*, kaj je prav in kaj narobe. Posebnost supervizije je, da naredimo korak v smeri soustvarjanja rešitve, da vidimo tudi v napakah in stiski dobre izkušnje, izjeme, in je to podlaga za spremembe.

Danes je jasno, da strokovne delavke za učinkovito delo potrebujejo podporo, saj se v praksi srečujejo s številnimi izzivi. Učinkovito podporo jim lahko zagotavljajo usposobljene supervizorke. V članku prikažem razvoj področja supervizije v socialnem delu in na podlagi poglobljenih intervjujev z izvajalkami supervizije pokažem, kako je potekalo umeščanje supervizije v prakso socialnega varstva. Predstavim vrste usposabljanj, ki smo jih v več kot tridesetletnem obdobju izvedli za to, da smo usposobili supervizorke za področje socialnega varstva. Vloga supervizorke je neprecenljiva. Na eni strani supervizija omogoča strokovnim delavkam podporo za nadaljnje korake in varen prostor za raziskovanje novih možnih poti, na drugi strani pa razvidnost, kaj kot strokovne delavke počnejo, in spoznanje dragocenosti majhnih korakov, ki jih za spremembe soustvarjajo s sogovorniki.

Je supervizija spodbudila razvoj stroke socialnega dela?

Supervizija ima bogato zgodovino in je v središču razvoja socialnega dela kot strokovne poklicne prakse. Čeprav se je po nekaterih navedbah supervizija najprej začela razvijati v medicini (Kadushin, 1976; Milošević Arnold, 1999; Ming-Sum, 2005), pregled literature (Brackett, 1904; Siegel, 1956; Ming-Sum, 2005) pokaže, da je metoda supervizije navzoča vse od vzpostavitve stroke socialnega dela, vse od časa, ko je bila v ospredju še dobrodelna dejavnost (Kadushin, 1976; Ming-Sum, 2005). Supervizija se je najintenzivneje začela razvijati v Združenih državah Amerike, od koder pa smo jo prinesli tudi v slovensko okolje.

Supervizijo so začeli izvajati predvsem v okviru dobrodelnih organizacij v Buffalu v zvezni državi New York leta 1878 (Siegel 1956; Munson 2002; Ming-Sum 2005; Ladany in Bradley, 2010). Dobrodelne organizacije so ljudem – na podlagi strogega preučevanja njihovih potreb (in bojzani pred posledicami neselektivnega dajanja miloščine) – zagotavljale finančno pomoč, a je ta pomenila le en vidik njihovih storitev. Najpomembnejšo vlogo pri podpori ljudem so zagotavljale tako imenovane »prijazne obiskovalke«, prostovoljke, ki so delovale v okviru dobrodelnih organizacij v letih od 1880 do 1900. Prijazne obiskovalke so skrbele za družine tako, da so jih osebno podpirale in vplivale na njihovo vedênje v družbeno zaželeni smeri. Po besedah Sheldona Siegla (1956, str. 20) je bil glavni moto delovanja prijaznih oskrbovalk: »Ne miloščina, temveč prijateljica«. Prijazne oskrbovalke so bile odgovorne za družbeno skupino, ki je bila označena kot »revna«. Verjeli so, da je revščina posledica njihovega slabega vedênja in da lahko prijazne oskrbovalke počasi, od primera do primera, pomagajo pri odpravi teh primanjkljajev. Pri delu z družinami so prijazne oskrbovalke dobivale podporo mentoric, ki so delovale kot supervizorke prostovoljkam.

V mentorskih procesih je postalo jasno, da so težave ljudi posledica zunanjih ekonomskih in socialnih okoliščin, ne pa vedênja. Na to je v svojih delih sprava opozorila Jane Addams (1899). Njena opažanja je Mary Richmond, ena izmed prijaznih obiskovalk, upoštevala konec 19. stoletja in na prelomu v 20. stoletje. Izkušnje pri delu je povzela leta 1899 v knjigi *Prijazne oskrbovalke med revnimi* (*Friendly visiting among the poor*). Zapisala je, da je pri delu prijaznih oskrbovalk najpomembnejši odnos, ki od njih zahteva več kot le posebne aktivnosti, kot so zagotavljanje podpore, pomoč pri iskanju zaposlitve, pomoč bolnim ljudem ipd. Po njenih besedah pomeni obisk prijaznih oskrbovalk osebni pristop, ki temelji na sočutju do revnih družin. Za ta pristop pa prijazne oskrbovalke potrebujejo podporo, ki so jo prejele v obliki mentorstva. To mentorstvo se je pozneje razvilo v formalno supervizijo. Na začetku razvoja je imela supervizija administrativno vlogo, ki je zelo hitro prešla v podporno in edukativno vlogo, in izrazito mentorsko vlogo, saj so prostovoljkam pomagali predvsem v obliki mentorstva. Na samem začetku delovanja so dobrodelne organizacije organizirale bralne večere, ki so bili namenjeni diskusiji o prebrani literaturi, ki so jo prejemale priznane obiskovalke, in o osebnih izkušnjah pri delu z družinami. Bralni večeri so bili namenjeni povezovanju, razpravam in razbremenitvi (Kadushin, 1976). Njihova vloga ni bila več spremljanje in nadzor nad opravljanjem dela, temveč predvsem podpora prostovoljkam pri spoprijemanju z izzivi v praksi.

Zaradi potreb vse več dobrodelnih organizacij je leta 1898 New York Charity Organization Society (Kadushin, 1976, str. 7), pripravila prvo, šesttedensko poletno usposabljanje za 27 študentov. To je bilo po mnenju Ming-Suma (2005) prvo formalno izobraževanje za socialno delo. Po nekajkratnih ponovitvah teh poletnih usposabljanj je bila leta 1904 ustanovljena New York School of Philanthropy. Ta se je preoblikovala v prvo šolo za socialno delo: Columbian University School of Social Work (Ming-Sum, 2005, str. 3). Istega leta je izšla tudi prva knjiga o superviziji. Ameriški avtor, Jeffrey Richardson Brackett (1904), pionir na področju izobraževanja za socialno delo (takrat predvsem pionir na področju dobrodelnosti), je v knjigi zapisal, da znanje, zavedanje in

spreminjanje ravnanj niso plod zdravega razuma, ampak preučevanja, opazovanja, primerjav in predvsem poročanja o delu, ki so ga posamezniki opravili. Po njegovem mnenju so tisti, ki so pripomogli k boljšemu razumevanju dela in ravnanja z ljudmi, strokovnjaki, ki so preučevali primere s pomočjo uporabe različnih metod dela in so drugim poročali o tem, kako so delali. S tem so jim omogočili lekcijo, ki so se je naučili v delovnem procesu, in omogočili prenos t. i. izkustvenega znanja. Kadushin (1976, str. 7) navaja, da je bilo do leta 1910 v ZDA že pet šol za socialno delo.

Leta 1911 je bilo organizirano prvo izobraževanje o superviziji na področju terenskega dela; pod okriljem dobrodelne organizacije Russel Sage Fundacije ga je vodila Mary Richmond (Kadushin, 1976, str. 7). Šest let pozneje (1917) je Richmond izdala novo knjigo, *Socialna diagnoza (Social diagnosis)*, in v njej podrobneje predstavila novo metodo socialnega dela, delo s posameznikom. Njeni zapisi prikazujejo njeno skrb za to, da terenski delavci in s tem tudi družine prejmejo ustrezno podporo. Izhajala je iz tega, da imamo ljudje šest virov moči, ki jih lahko uporabimo: viri iz gospodinjstva; osebne vire; sosesko in širšo socialno mrežo; družbeno zastopstvo; zasebna združenja; javna združenja. V tem obdobju je supervizija v socialnem delu izražala vrednote družbe in nakazovala strategije profesionalne prakse. Najpomembnejša oblika refleksije o praksi pa so postale konference.

Leta 1920 se je izobraževanje za supervizijo preselilo iz dobrodelnih organizacij na univerze in supervizija terenskih delavcev je prepoznana kot del izobraževalnega procesa. Slušateljice (študentke) so se socialnega dela učile na individualno vodenih supervizijskih srečanjih na praksi (Munson, 2002). To je bila oblika, ki je bila prevzeta z britanskih univerz, kot sta Cambridge in Oxford². Praksa je s tem postala temeljni del izobraževanih programov socialnega dela, študentke pa so pri praktičnem delu prejemale pomoč supervizorke. Ko je supervizija terenskega dela postala sestavni del izobraževanja za socialno delo, ni bilo več dovolj, da so se študentke učile, kako biti socialna delavka, temveč predvsem, zakaj so določene strategije socialnega dela učinkovite.

Supervizija je bila sestavni del učnih programov in je za študentke pomenila učenje na podlagi izkušenj (ang. *learning by doing*). Zaradi zavedanja, da praksa potrebuje tudi teoretske podlage, je Virginie Robinson leta 1936 izdala knjigo *Supervizija v okviru socialne študije primera (Supervision in social case work)*. Avtorica je supervizijo eksplicitno opredelila kot izobraževalni proces, zato ne čudi, da so prvi modeli supervizije temeljili na edukativni funkciji supervizije. Med letoma 1920 in 1945 lahko najdemo še 35 drugih člankov o superviziji v študiji primera, ki so bili objavljeni v prvi reviji socialnega dela in raziskovanja *The Family* (pozneje se je preimenovala v *Social Casework*, današnji *Families and Society*).

Prva strokovna gradiva o superviziji v povezavi s socialnim delom kažejo, da je bilo socialno delo dejaven poklic, saj je bilo že v začetnih razvojnih fazah usmerjeno v razvoj na podlagi izkušenj iz prakse, pri tem pa je imela

² Še danes je v Angliji najpogostejši pristop individualno vodena supervizija. Kljub temu pa veliko avtoric (npr. Munro, 2011; Wonnacott, 2014) opozarja na potrebo po skupinski superviziji in predvsem superviziji, ki bi se odmaknila od nadzorne vloge k bolj podporni in razvojni.

supervizija brez dvoma pomembno vlogo. Zgodovinski razvoj kaže, da se je supervizija v začetnem obdobju zelo oprla na psihoanalitične teorije (Howe, 2009, str. 29), ki vključujejo znanje o posameznikovem razvoju, psihičnih procesih in zdravljenju ter odklonih od povprečja. Kljub začetnim vnašanjem elementov psihoanalize v supervizijski proces pregled literature pokaže, da je bila sama struktura supervizije zelo pod vplivom študije primera, ki jo je razvila Mary Richmond. Kobolt (2006, str. 25) navaja, da je psihoanalitična teorija osebnosti obogatila prvotno razumevanje in teoretsko zasnovanost študije primera. Pripomogla je k razumevanju procesov, kot so: psihoanalitična teorija osebnosti, procesi transferja in kontratransferja, obramb, ter k razlagi teh mehanizmov. A zato ne smemo napačno sklepati, da se je razvila iz psihoanalize, temveč je psihoanaliza le pripomogla k oblikovanju supervizije kot metode poklicne refleksije.

Z ustanovitvijo Nacionalnega združenja socialnih delavcev v ZDA (*National Association of Social Workers in the United States*) leta 1956 je dobilo socialno delo pomemben položaj pri premišljeni profesionalizaciji in avtonomiji strokovne dejavnosti in tudi supervizije. Dve leti pozneje, leta 1958, je Nacionalno združenje izvedlo prvo nacionalno raziskavo o pomenu supervizije v socialnem delu.³ Raziskava je bila podlaga za spreminjanje funkcije supervizije, saj je iz začetne administrativne prehajala v vse bolj edukativno funkcijo. Alfred Kadushin in Daniel Harkness (2014) pokažeta, da se je sprva termin supervizija pojavil kot inšpekcija in ocena programov in institucij, ne pa toliko kot podpora posameznim delavkam znotraj teh programov. Iz tega sledi, da so bile v začetnem razvoju supervizije, v času supervizije v okviru dobrodelnih organizacij v ZDA, supervizorke osredotočene predvsem na potrebe organizacije in ne toliko na posameznico, ki je bila deležna supervizije. Supervizija je bila osredotočena na administrativne naloge z namenom dobro usklajenega administrativnega delovanja organizacije. Vloga supervizorke je bila zato dvojna. Na eni strani je preučila razmere na terenu, spoznala družine, ki bi potrebovale podporo prijaznih obiskovalk, da ji je lahko izbrala primerno prijazno obiskovalko, na drugi strani pa je imela nadzor nad delom prijaznih obiskovalk in zagotavljala, da bo delo dobro opravljeno. Vloge supervizije v tej funkciji so bila tako nadzor, usmerjanje in vrednotenje dela (Kadushin 1976; Kadushin in Harkness 2014). Z razvojem pa se je kazala vse večja potreba po tem, da se prijazne obiskovalke izobrazijo in podpre.

To je razvidno tudi iz opredelitve supervizije. V *Enciklopediji socialnega dela* (Mizrahi in Davis, 1965) je bila vse do leta 1965 supervizija opredeljena kot edukativna, taga pa ni mogoče več trditi za izdaje v naslednjem obdobju (1971, 1977, 1987). Poznejša spremenjena definicija je posledica uvajanja vodenja (managerizem), ki je osredotočeno na porabo sredstev, storitve morajo biti koristne, učinkovite, učinki teh pa čim večji, kakovost storitev ne opredeljuje več stroka, temveč trg. Trg, ne skupnost, postane glavno orodje, tržna učinkovitost pa najpomembnejše merilo učinkovitosti organizacije (Flynn, 2000;

³ Leta 1958 je združenje, v katerega je bilo vključenih 229 članov, izvedlo raziskavo o potrebah po superviziji. Na podlagi sto popolno izpolnjenih vprašalnikov so v združenju predstavili temeljne ugotovitve raziskave, iz katere je bila razvidna potreba po superviziji.

Payne, 2002; Wonnacott, 2014). Shulman (1995, str. 2373) navaja, da se je v tem obdobju

edukativni pogled na supervizijo vse bolj kombiniral z drugim poudarkom, in sicer z administrativno vlogo, ki vključuje nadzor in koordinacijo socialnih delavcev, da dobro in učinkovito opravijo svoje delo.

V devetdesetih letih 20. stoletja vidimo, da supervizija spet prevzema podporno in izobraževalno funkcijo. Supervizijski procesi so postali sestavni del prakse socialnega dela, supervizorke pa v procese vnašajo nove metode dela in koncepte, ki jih razvija stroka sama. Sistematični pogled literature pokaže, da se je v okviru supervizijskih procesov zgodil prehod od t. i. tradicionalne supervizije (Kadushin, 1976; Smolić Krković, 1977; Milošević Arnold 1994; Žorga, 2002; Kobolt, 2002; Noble in Irwin, 2009; Bannink 2014), ki temelji na paradigmi, temelječi na problemu – z namenom, da najprej analiziramo problem in ga potem rešujemo (osrednje vprašanje je, kaj je narobe, in je to treba popraviti) – k paradigmi iskanja rešitev. In od supervizije, usmerjene k rešitvi – da bi poiskali nekaj novega, ustvarili nove priložnosti in soustvarjali (Wei-su, 2009; Thompson, 2013) – k pozitivni superviziji (Bannink in Jackson, 2011; Bannink, 2014), pri kateri je osrednje vprašanje, kaj deluje, da bi supervizantke to lahko razvijale še naprej (Videmšek, 2020a).

Metodologija

Zanimalo me je, kdo so supervizorke na področju socialnega varstva, kako so se usposabljele za vodenje teh procesov in kaj bi potrebovale za nemoteno opravljanje vloge tudi v prihodnje. Metodologija raziskovanja je bila večplastna in je temeljila na kvalitativnem raziskovanju. Za potrebe raziskave sem uporabila več načinov zbiranja podatkov, od skupinskih intervjujev do individualnih intervjujev in sekundarne analize gradiva.

Populacija v raziskavi so bile supervizorke, ki imajo licenco supervizorke s področja socialnega varstva. V vzorec sem vključila 10 supervizork, od tega 7 supervizork s področja socialnega varstva (z njimi sem opravila pet skupinskih intervjujev) in 3 supervizorke s področja socialnega varstva, ki sicer niso vpisane na seznam supervizorjev, a so kljub temu razvijale supervizijo v Sloveniji.

Osnova za raziskavo so bili skupinski intervjuji, ki sem jih opravila s sedmimi supervizorkami v okviru študijskega srečanja supervizork SURKAM, ki je potekalo od 28. oktobra do 11. novembra 2017 v Kambodži. Srečanje je bilo organizirano na pobudo dolgoletne nosilke predmeta in snovalke dopolnilnih izobraževalnih programov usposabljanj Vide Milošević Arnold, ki se je začasno preselila v Kambodžo.⁴ Kot metodo sem uporabila vodene skupinske intervjuje. Potekali so od 6. do 10. novembra 2017 po vnaprej pripravljenih vprašanjih. Po transkripciji intervjujev sem se z raziskovalnim gradivom vrnila k sodelujočim

⁴ Del sredstev za študijski obisk je bil krit iz sredstev programske skupine. Osnovni namen srečanja je bilo raziskati supervizijske procese v Sloveniji. Študijski obisk v Kambodži je bil namenjen srečanju slovenskih supervizork, ki so končale izobraževalne programe v okviru usposabljanja za supevizorke na področju socialnega varstva. Srečanje je organizirala Vida Milošević Arnold, raziskovalni del srečanja pa je vodila avtorica prispevka.

in jih prosila za dopolnitev nejasnih delov gradiva. Prav tako sem udeleženkam postavila dodatna vprašanja, ki so me zanimala. Skupinski intervjuji so bili podlaga za nadaljnjo raziskovanje. Poleg skupinskih intervjujev sem opravila dodatne intervjuje z izvajalkami supervizije na področju socialnega dela. Za namene raziskave sem uporabila tudi sekundarno gradivo. Pregledala sem dokumentacijo, ki jo hranijo na Socialni zbornici Slovenije za obdobje od leta 1995 do danes: vsebine izobraževanj, sezname supervizork, letna poročila ipd.

Podatke sem analizirala s pomočjo kvalitativne analize, in sicer tako, da sem raziskovalno gradivo najprej pretipkala in uredila, potem pa ga označila in razvrstila. Nato sem začela gradivo pregledovati in sem vsega prebrala. Najbogatejše besedilo so bili poglobljeni skupinski intervjuji. Potem sem relevantne dele besedila podčrtala in razvrstila v kategorije, ki sem jim določila spremenljivke (npr. »usposabljanje«, »didaktične skupine«, »čas trajanja izobraževanja«, »vrsta izobraževanja«, »vstop v izobraževanje«, »razlogi za vstop v izobraževanje«). Potem sem prosto pripisovala pojme (npr. »preobrat«, »odprt prostor«, »uvid«, »potreba«, »terapija«), pojme pregledala ter izbrala relevantne pojme in kategorije glede na raziskovalna vprašanja. Podatke, ki sem jih zbrala s pomočjo analize podatkov, sem razvrstila v teme in jih oblikovala v teorijo. Predstavljam jo v nadaljevanju.

Uvajanje supervizije v Sloveniji

V Sloveniji je bila šola za socialne delavce ustanovljena leta 1955. Njen poglobitni namen je bil strokovno izobraziti tiste, ki so že opravljali delo na področju socialnih zadev. Slovesnost ob odprtju šole je bila 7. novembra 1955 v Ljubljani. S tem dnem se je začelo formalno izobraževanje za socialno delo (Zaviršek 2005, str. 31). V prvih predmetnikih supervizije med učnimi vsebinami še ni bilo. Supervizija je bila kot predmet uvedena razmeroma pozno, saj ga je šola začela izvajati šele v študijskem letu 1994/95, nosilka predmeta pa je bila Vida Milošević Arnold (Univerza v Ljubljani, 1994). Predmet je bil umeščen v 4. letnik, tako v prvem kot drugem semestru, obsegal pa je 60 ur predavanj, presenetljivo, brez vaj.

Po poročanjih dolgoletne nosilke predmeta Supervizija v socialnem delu na Fakulteti za socialno delo, Vide Milošević Arnold, izvemo, da je ideja in potreba po vzpostavitvi supervizije nastala že veliko prej, preden se je dejansko uvedla kot študijski predmet. Vida Milović Arnold (2017) se spominja:

Potrebo po predmetu je že konec šestdesetih let prepoznala takratna direktorica Višje šole za socialne delavce⁵, Marija Jančar. Leta 1969, ko smo šli prvič v Ameriko, me je poklicala in me je vprašala, če bom kaj poizvedovala v zvezi s supervizijo, ki je mi še nismo poznali.⁶ A to je bil šele začetek.

Supervizijo in to, čemu je namenjena, zakaj jo potrebujemo in kako jo lahko izvajamo, so prve slovenske strokovne delavke in delavci spoznali v ZDA. Prvi stik z metodo supervizije je bil tako posledica pobude za poizvedbo o načinu izvajanja supervizije v praksi in možnosti umestitve supervizije v študijski

⁵ Prvi uradni naziv je bil Višja šola za socialne delavce.

⁶ Vida Milošević Arnold je bila takrat zaposlena na centru za socialno delo.

predmet. Milošević Arnold (1997) meni, da so jo prve informacije, ki jih je takrat zbrala v ZDA, razočarale. Vendar so na to vplivale posebne okoliščine. Avtorica je ob študijskem obisku ob koncu šestdesetih let, ko je štiri mesece preživela v Minnesotti, spoznala, da je zelo prevladoval tradicionalni (klinični in konservativni) model socialnega dela, ki je uporabljal tedaj zelo priljubljeno psihoanalitično teorijo. Kljub prvim razočaranjem nad supervizijo Vida Milošević Arnold ni nehala poizvedovati.

To poizvedovanje sem potem nadaljevala s poglobljenim znanjem o superviziji v okviru izobraževanja v Zagrebu, na medfakultetnem študiju. Tam smo imeli predmet supervizija, kjer je predavala Nada Smolić Krković. To pa je bilo že več kot zgolj poizvedba. (Milošević Arnold, 2017)

Nada Smolić Krković je avtorica knjige *Supervizija u socialnom radu* (1977).

Supervizijo razume kot proces in ustvarjalno komunikacijo enakopravnih strokovnjakov v socialnem delu, v katerem sta ohranjeni osebna odgovornost in samostojnost profesionalcev. (Pantić, 2004, str. 55)

Proces intenzivnega razmišljanja o potrebi po vzpostavitvi programa supervizije se je tako začel prav na podlagi izkušenj s študijem supervizije v drugem okolju, najprej v ZDA, pozneje v Zagrebu, kjer je bil vzpostavljen program supervizije. Marina Ajduković (2009, str. 54) je sicer napisala, da tudi v Zagrebu dolgo niso imeli programa supervizije v rednem izobraževanju za socialne delavce, ker so v tistem obdobju verjeli, da bo država rešila vse težave in da so socialni problemi nekaj, česar v družbi ne bo več (2009, str. 54).

Izkušnje iz tujine so bile spodbuda za uvajanje supervizije na področje socialnega varstva. Čeprav se supervizija kot predmet še ni pojavila v predmetniku izobraževanja za socialno delo, so jo izvajali v praksi, predvsem na posameznih področjih socialnega dela. Najprej se je razvijala kot individualna oblika podpore strokovnim delavcem na posameznih področjih. Vida Milošević Arnold (2009) meni, da so se od druge polovice šestdesetih let strokovni delavci, ki so naleteli na hujše težave in so potrebovali strokovno pomoč in podporo, sami organizirali in imeli individualno supervizijo pri Metki Kramar, klinični psihologinji, ki je bila zaposlena v Psihiatrični bolnišnici Ljubljana Polje⁷. Bila je ena izmed prvih supervizork in tudi predavateljica na Višji šoli za socialno delo. Zato ne čudi, da so v tem obdobju imeli na samo socialno delo velik vpliv psihoterapevtski pristopi, in tudi supervizija se je skladala s temi pristopi. V okviru supervizijskih procesov je bil poglobljen namen supervizije osebna rast supervizantke. Osredotočenost je bila na supervizantki, na njeni osebni rasti, na tem, kako dela in kaj lahko naredi drugače, ne pa na širših okoliščinah, ki so pripomogle k načinu njenega ravnanja.

V šestdesetih letih 20. stoletja se je supervizija tako najintenzivneje razvijala na področju kliničnopsihološkega in psihoterapevtskega dela. Milošević Arnold (1999) sicer zapiše, da je vključitev psihoanalitične teorije tudi v socialno delo pomenila velik premik v razvoju in rabi supervizije, saj se je s tem začel terapevtski prijem v socialnem delu, ki je zahteval poglobljeno individualno

⁷ Metka Kramar je delovala kot supervizorka, konzultantka številnim socialnim delavkam, predvsem na področju rejništva in posvojitvev.

ali skupinsko obravnavo ljudi z osebnimi izkušnjami (izgube, razveze, duševnih težav ipd.). Ker je bila supervizija del izobraževanja o psihoterapevtskem procesu, ne čudi, da je bilo največ prvih supervizorjev prav psihoterapevtov. Kobolt (2006, str. 45) trdi, da morajo tisti, ki želijo pridobiti naziv psihoterapevta, opraviti 180 ur supervizije pri supervizorju s priznanim statusom. Po končanem izobraževanju za psihoterapevte je bilo namreč mogoče doseči tudi naziv supervizor. Gre za priznanje, ki ga podeljuje Psihoterapevtska sekcija Slovenskega zdravniškega društva.

Pregled literature (Milošević Arnold, 1999; Milošević Arnold, Vodeb Bonač, Erzar in Možina, 1999; Arnšek, 1999; Žorga, 1999) pokaže, da so skupinsko supervizijo začeli razvijati in uvajati v okviru zavodskega varstva, na področju družinske in zavodske vzgoje. Socialne delavke, ki so delale v vzgojnih zavodih, so se lahko vključevale v supervizijo skupaj z vzgojiteljicami. Tatjana Arnšek (1999) dodaja, da so v drugi polovici sedemdesetih let supervizijo izvajali na področju zdravstva, zlasti na področju psihiatrije in psihoterapije (Leopold Bregant), na področju socialnega varstva, takrat še v vzgojnih in prevzgojnih zavodih (Janez Bečaj in Miloš Kobal v Radečah, ki sta bila supervizorja na področju zavodske vzgoje mladostnikov), in na centrih za socialno delo (Azra Kristančič ter kasneje Gabi Čačinovič Vogrinčič in Bernard Stritih). V stroki socialnega dela supervizijo povezujemo tudi z odmevnim akcijskoraziskovalnim projektom »Eksperiment v Logatcu« (Flaker, 1991), ki je vseboval elemente supervizije.

Poglavitni razlog za to, da supervizije niso uvajali tudi na drugih področjih socialnega dela, gre po mnenju Milošević Arnold (1999, str. 8) pripisati temu, da socialno varstvo vse do spremembe rodbinske zakonodaje leta 1976 ni bilo uveljavljeno, strokovna znanja pa so podpirala predvsem upravno-pravni način reševanja socialnih problemov. (Podobno je za Zagreb ugotavljala Marina Ajduković, 2009.) Potrebe po superviziji zato tako rekoč ni bilo.

Analiza intervjujev je pokazala, da supervizorke ocenjujejo, da je pravi povod za spremembe na področju supervizije gotovo spreminjanje družinske zakonodaje sredi sedemdesetih let.

Zakonska podlaga za supervizijo je bil Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih⁸, ki je uvedel zakonsko in predzakonsko svetovanje. Tisti, ki so delali svetovanje, so morali hoditi na supervizijo. Vsi smo se usposabljali. To je bilo v okviru medicinske fakultete. Prisotni so bili tudi ginekologi, ki so imeli načrtovanje družine. To je bilo zelo dobro usposabljanje. (SID⁹, 6. 11. 2017)

Ker se je spreminjala zakonodaja, smo bile obvezane hoditi na izobraževanja, ki bi jih danes lahko označili kot supervizijska srečanja. Dobili smo znanje, podporo za delo in delali smo na primerih. Jaz sem licenco supervizorke kasneje pridobila prav na podlagi teh izobraževanj. (SII, 6. 11. 2017)

Po mnenju številnih supervizork, s katerimi sem opravila intervju, je imela na področju socialnega varstva v tem obdobju ključno vlogo Azra Kristančič, klinična psihologinja, utemeljiteljica družinskega svetovanja, ki je neposredno svetovanje

⁸ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je bil sprejet 4. 6. 1976 (*Ur. l. SRS*, št. 15/76).

⁹ Zaradi potrebe po zagotovitvi anonimnosti so imena supervizork šifrirana.

za družinske odnose podprla s supervizijo za strokovne delavke. Njen prispevek na področju dela z družino je gotovo zelo vplival na sam razvoj in potek supervizije na področju socialnega varstva. Številni strokovni delavci so imeli v obdobju njenega delovanja priložnost učiti se in pridobivati izkušnje.

Azra Kristančič je vodila didaktične skupine. Učili smo se delati na študiji primera. Pripravili smo primer. Azra nas je usposabljala po Rogersu, po humanističnem modelu, nedirektivno svetovanje, na klienta usmerjeno svetovanje. (SID, 6. 11. 2017)

To je bilo področje dela, ki se je takrat šele razvijalo. Azra Kristančič je razvila humanistično, didaktično in razvojno usmerjeno supervizijo, ki je temeljila na nizozemskem modelu. Vida Milošević Arnold (2009) meni, da sta Azrin model supervizije na takratni Visoki šoli za socialno delo prevzela Gabi Čačinovič Vogrinčič in Bernard Stritih (Milošević Arnold, 2017). Vloga Azre Kristančič je bila v tem obdobju zelo pomembna za strokovne delavke na področju socialnega varstva predvsem zato, ker je strokovne delavke podprla pri vodenju pogovorov z družino.

Učila nas je, kako vzpostavljati odnose, kako se postaviti za socialo delo, kako vzpostaviti delovni odnos. (SID, 6. 11. 2017)

Model supervizije je tako temeljil na humanistični psihologiji Carla Rogersa (1942, 1951), ki je v superviziji pomenila učenje s pomočjo neposredne izkušnje ter sočuten in podporni odnos supervizorja do supervizantov (Milošević Arnold, 1999). Alenka Kobolt (2006, str. 47) doda, da »rogersov pristop« kot humanistično usmerjena svetovalna komunikacija posamezniku omogoča, da je aktiven član supervizijske skupine, ki se počuti varno in lahko govori o svojih poklicnih dilemah.

Takšen pristop in razvoj supervizije se je po besedah Azre Kristančič (1999) začel zaradi potrebe vseh tistih strokovnjakov, ki so absolvirali 1. semester podiplomskega študija Predzakonsko, zakonsko in družinsko svetovanje in so si želeli poglobiti in širiti svoja znanja, potrebna za delo s posamezniki, partnerji in družino. Zato ne čudi, da se je v tem obdobju supervizija zelo opirala na znanja in izobraževanja strokovnih delavcev iz raznih terapevtskih šol in smeri (npr. gestalt terapije, transakcijske analize, realitetne terapije, družinske gestalt izkustvene terapije, sistemske družinske terapije, medicije), pojavile pa so se tudi različne oblike intervizije znotraj centrov za socialno delo (Arnšek 1999, str. 36). Supervizija se osredotoča na strokovno rast strokovnjaka, preučevanje socialnih vlog, interakcije v skupini in skupinsko dinamiko.

Azra Kristančič (1999, str. 38) je supervizijo opredelila kot didaktično delo, samoevalvacijo, vzajemno evalvacijo ter potrjevanje in dopolnjevanje osebne in poklicne kompetentnosti, hkrati pa didaktična supervizija omogoča strokovnjaku, da spoznava, sprejme, prepozna in upošteva omejitve svoje poklicne moči pri delu s klienti. Metka Kramar (1998) meni, da je bil zaradi potreb po superviziji pri psihoterapevtskem delu leta 1991 v okviru Psihoterapevtske sekcije ustanovljen Klub supervizorjev, odprt za vse, tako tiste, ki so že pridobili naziv supervizor, kot tudi za tiste, ki ga še niso imeli. Klub je bil namenjen predavanjem, izmenjavi pogledov in izkušenj ter mednarodnim strokovnim povezavam na področju supervizije (gl. tudi Kobolt, 2006).

Dobre izkušnje s terena, delo s skupinami in pozitivni odnosi strokovnih delavcev, ki so bili deležni supervizije, so spodbudili vzpostavitev študijskega programa na takratni Visoki šoli za socialno delo. V študijskem letu 1994/95 je bil uveden predmet Supervizija v socialnem delu. Bil je izhodišče za oblikovanje dopolnilnega usposabljanja supervizorjev, ki je nastalo predvsem zaradi zavedanja, da sam študijski program na dodiplomski stopnji ne zagotavlja usposobljenih supervizorjev, saj so imele študentke le predavanja brez vaj, hkrati pa se je pokazalo, da je za vodenje supervizijskih procesov nujna praksa. Jasno je bilo, da mora biti supervizorka strokovnjakinja za supervizijo, ki ima poleg omenjene ekspertize tudi dolgoletne delovne izkušnje iz socialnega varstva.

Prvo usposabljanje o superviziji v Sloveniji sta izvajala Nizozemca: Jetske van der Zijpp in Fons Wierinkom z Visoke šole v Arnhemu in Nijmegnu (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen), in sicer od januarja 1992 kot del evropskega projekta Tempus. Usposabljanje je potekalo tako v Nijmegnu kot v Sloveniji. V Nijmegnu se je zbralo 12 slovenskih udeleženk. Oktobra 1994 jih je prejelo diplomu deset (Van der Zijpp 1999, str. 9).

Vida Milošević Arnold (2017) je takole opisala svojo izkušnjo sodelovanja v tem programu:

Program v Nijmegnu na Nizozemskem je bil na začetku mišljen kot program, ki bi trajal eno leto, potem smo se dogovorili, vsi smo predlagali, da se to podaljša in se spremeni v program specializacije, in to smo tudi uspeli. Tista diploma se je dala nostrificirati pri nas. S področja sociale smo bile tri (Marta Vodeb Bonač, Doris Erzar, in jaz, Vida Milošević Arnold), tri so bile s Pedagoške fakultete (Sonja Žorga, Nuša Lasič, Barbara Gogala) ter tri iz zdravstva (se ne spomnim imen). Bilo je interdisciplinarno. Bili so tudi trije iz bivše vzhodne Nemčije. Želeli smo poglobiti znanje, dobiti znanje in delati pod mentorstvom teh, ki so znali, in se brusiti in imeti priliko nadaljnega učenja. V naslednjem letu smo imeli 14 dni usposabljanja v Nijmegnu, potem pa smo šli v Slovenijo in smo se dobivali v intervizijskih skupinah, tudi interdisciplinarno, in v vsaki je bil nekdo iz zdravstva, pedagogike in od nas. Trenirali smo in pošiljali gradiva na Nizozemsko. Dva sta bila, ki sta vodila, to sta bila Jetske Van dem Ziippy ter Henk Hanekamp (psihoterapevt in supervizor). Onadva sta bila naša mentorja.

Najpomembnejšo prelomnico za razvoj in umestitev supervizije v socialno varstvo v Sloveniji je gotovo pomenil *Zakon o socialnem varstvu* iz leta 1992. V zakonu je v 77. členu opredeljeno, da Socialna zbornica Slovenije »načrtuje in organizira supervizijo strokovnega dela strokovnih delavcev in strokovnih sodelavcev.« Supervizija s tem postane legitimna pravica strokovnih delavcev, pooblastilo za izvajanje supervizije pa se prenese na Socialno zbornico Slovenije.

Zmaga Prošt (1999) je zapisala, da je dolžnost Socialne zbornice Slovenije, da vzpostavi primeren model in organizacijske razmere za supervizijo. Za zagotovitev pravice do supervizije so se začele oblikovati najrazličnejše supervizijske skupine. Miran Možina in Bernard Stritih (1999, str. 44) sta poročala, da so se na Visoki šoli za socialno delo od aprila 1994 začela redna srečanja tako imenovanih Balintovih skupin. Gre za obliko supervizije s posebnim poudarkom na kakovosti odnosov med strokovnjakom in klientom ter med člani skupine. Skupine je vodil supervizor Bernard Stritih.

Da bi lahko strokovnim delavkam zagotovili kakovostno supervizijo, je bilo treba zagotoviti izobraževanje za strokovne delavke z dolgoletnimi izkušnjami dela na področju socialnega varstva, da bi lahko prevzele vlogo supervizork. Zakonska podlaga je tako spodbudila razvoj programov načrtnega usposabljanja supervizorjev. Žarka Brišar Slana (1997) je zapisala, da so leta 1995 na Socialni zbornici z veseljem sprejeli pobudo Vide Milošević Arnold, Doris Erzar Metelko in Marte Vodeb Bonač (članic Socialne zbornice Slovenije), da omenjene pobudnice izpeljejo raziskovalni projekt »Uvajanje supervizije na področju socialnega varstva« in hkrati tudi projekt »Usposabljanja supervizorjev za področje socialnega varstva I«. ¹⁰ Namen projekta »Uvajanje supervizorjev na področju socialnega varstva« je bil dobiti odgovora na vprašnji, kateri model supervizije je najprimernejši za slovenske razmere in kako zasnovati supervizijsko mrežo (Prošt, 1999, str. 5). To je bil prvi pilotni projekt ugotavljanja potrebe po superviziji na področje socialnega varstva in prva raziskava o potrebah po superviziji na področju socialnega varstva (Milošević Arnold, Erzar Metelko in Vodeb Bonač, 1995). Raziskava je pokazala, da so do leta 1995 obstajali različni modeli supervizije za posamezna strokovna področja dela (z različnimi koncepti in šolami), izhajali pa so iz potreb po strokovnem vodenju ter upravljanju razvojnih in inovativnih projektov.

Prvo usposabljanje, ki je trajalo hkrati z raziskavo, je potekalo od 25. maja 1995 do 22. aprila 1997 na različnih lokacijah, izvajalke usposabljanja so bile Vida Milošević Arnold, Doris Erzar Metelko ter Marta Vodeb Bonač. Vključenih je bilo 18 supervizork. Kandidatke so bile iz različnih strok, največ socialnih delavk. Udeleženke prvega izobraževanja so se z izvajalkami po številnih konzultacijah srečale na štirih delovnih seminarjih na Jezerskem, na supervizijskih srečanjih na Fakulteti za socialno delo in v Varstveno delovnem centru Tončke Hočevar (Brišar Slana, 1997, str. 5). Usposabljanje je temeljilo na razvojno edukativnem modelu supervizije.

Ob koncu usposabljanja, leta 1997, je izšla posebna številka revije *Socialni izziv* (izdaja jo Socialna zbornica Slovenije), v kateri je bil objavljen celoten program usposabljanja. Program je vključeval štiri seminarje, praktični del pa 16 supervizijskih srečanj, ki so potekala po štiri polne ure. Delo je potekalo v dveh skupinah, vodili pa sta jih dve izvajalki. Vsaka udeleženka je morala opraviti najmanj 40 ur praktičnega dela s svojo supervizijsko skupino. To je bil prvi, enkratni projekt usposabljanja. Supervizorja celotnega dela izobraževanja sta bila Gabi Čačinovič Vogrinčič in Bernard Stritih (Milošević Arnold, 1997, str. 13 in 30).

Zaradi odličnih izkušenj in vse več potreb po superviziji in zaradi želje, da se zagotovi podpora tudi supervizorkam, se je usposabljanje nadaljevalo leta 1997 na Visoki šoli za socialno delo v okviru »Usposabljanja supervizorjev II«. Udeleženke so delale s svojimi supervizijskimi skupinami in se še eno leto, enkrat na mesec, srečevale v intervizijskih skupinah. Vsak drugi mesec pa so se srečale z vodji projekta na supervizijskih skupinah. Danes bi to supervizijo supervizorjev poimenovali metasupervizija.

¹⁰ Raziskovalni projekt je finančno podprlo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, projekt usposabljanja pa Socialna zbornica Slovenije.

Žarka Brišar Slana (1997, str. 5) meni, da so bila v tem obdobju dragocena usposabljanja in izvajanja supervizije tudi na drugih področjih socialnega varstva, kot sta socialna gerontologija in gerontogogika.

Leta 1997 je bilo ustanovljeno Društvo za supervizijo (danes Društvo za supervizijo, kouching in organizacijsko svetovanje). Združuje supervizorje, ki delujejo na pedagoškem, socialnem, zdravstvenem in poslovno-gospodarskem področju. Sedež društva je na Pedagoški fakulteti v Ljubljani, od tam pa prihajajo tudi prvi supervizorji razvojno-edukativnega modela.

Februarja 1998 so na Pedagoški fakulteti v Ljubljani začeli izvajati prvi verificiran podiplomski program Supervizija. Omogoča formalno podiplomsko usposabljanje supervizorjev (Žorga 1999, str. 18). Na Visoki šoli za socialno delo pa se je nadaljevalo usposabljanje za supervizorje. Vida Milošević Arnold (1999) trdi, da so po programu »Usposabljanje za supervizijo na področju socialnega varstva« leta 1997 na šoli nadaljevali program, a so zdaj poudarjali preventivne programe v socialnem varstvu. Leta 1997 se je začelo usposabljati osem novih strokovnih delavk s področja socialnega varstva. Program so končale februarja 1999, zato je bilo leta 1999 24 supervizork in en supervizor, oporni steber za prihodnje supervizijske mreže (Milošević Arnold, 1999, str. 24).

Pomemben korak v razvoju supervizije je bilo poleg usposabljanja tudi oblikovanje *Pravilnika o načrtovanju, spremljanju in izvajanju supervizije strokovnega dela strokovnih delavcev v socialnem varstvu* (2003), ki ga je pripravila Socialna zbornica. Pod okriljem Gabi Čačinovič Vogrinčič se je oblikovala ekspertna skupina, ki je postopno določala merila za pridobitev licence supervizorke/supervizorja v socialnem varstvu. Pravilnik je bil sprejet in potrjen leta 2003. Še danes velja obstoječa oblika pravilnika, kljub nekaterim poskusom sprememb.

Na podlagi opredelitve meril in sprejetja pravilnika je leta 2004 Socialna zbornica Slovenije prvič objavila razpis za podelitev licenc za izvajanje supervizije na področju socialnega varstva. Raziskava (Videmšek, 2018) je pokazala, da je bila prva podelitev licenc objavljena v uradnem listu 9. 7. 2004 (*Ur. l. RS*, št. 74/04). Na razpis je prispelo 43 vlog, od tega je bilo pet nepopolnih. Licenco je tako pridobilo prvih 35 supervizorjev in supervizork. Raziskava je pokazala, da je bilo izobraževanje za pridobitev licence pestro: od izobraževanja, ki ga je vodila Visoka šola za socialne delavce (pozneje Fakulteta za socialno delo) v sodelovanju s Socialno zbornico, do usposabljanja za supervizijo po relacijskem modelu, usposabljanja za supervizijo v Balintovih skupinah, usposabljanja za supervizijo v vzgoji in izobraževanju, terapevtskih šol, usposabljanja za supervizijo na področju dela z družino, usposabljanja na področju klasične psihodrame. Veliko supervizork in supervizorjev je pridobilo licenco na podlagi dodatnih izobraževanj (o realitetni terapiji, geštalt terapiji, Kemplerjevi družinski terapiji) pa tudi na podlagi specializacij iz supervizije in sodelovanja v programu Tempus (te podatke sem pridobila v arhivu Socialne zbornice Slovenije).

Na podlagi podelitve licenc je leta 2005 Socialna zbornica Slovenije objavila prvi seznam supervizorjev na področju socialnega varstva z navedenimi področji, kjer supervizorke izvajajo supervizijo. Na seznam je bilo uvrščenih 35 supervizork in supervizorjev. S tem seznamom zbornica strokovnim delavkam (predvsem vodjem) omogoča izbiro ustrezne supervizorke. Od tega

leta Socialna zbornica Slovenije vsako leto objavlja razpis za podelitev licenc, na spletni strani pa objavlja in ažurira seznam supervizork in supervizorjev. Leta 2019 je bilo na njem 95 supervizorjev in supervizork. Razlogov za to, da je od prvega usposabljana iz leta 1994 do danes na seznamu samo 95 supervizork, je več. Eden je gotovo ta, da je možen tudi izbris s seznama. Pravilnik namreč določa, da se s seznama izbrišejo tisti supervizorji in supervizorke, ki dve leti zapored ne izvajajo supervizij.

Pomemben razlog pa je tudi, da je usposabljanje za supervizorke na področju socialnega varstva po letu 2013 zastalo. Vida Milošević Arnold je v okviru Fakultete za socialno delo zadnje usposabljanje končala leta 2013. Razvoj supervizije se je nekoliko ustavil, Fakulteta za socialno delo ne usposablja več, zato je vedno več supervizork pridobilo licence in se usposabljalno po drugih programih in na drugih področjih (npr. psihoterapija, družinska terapija).

Med letoma 2009 in 2014 se je modul Supervizija izvajal v okviru diplomskega študijskega programa, a zaradi premajhnega zanimanja po letu 2015 ni bil več razpisan. Prav tako program ni zagotavljal, da bi študentke po koncu pridobile tudi licenco. Pridobile so znanstven naziv, ne pa tudi licence.

Tretji razlog je, da se vse supervizorke, ki so uspešno končale program, ne prijavijo na razpis za licenco.

Zaradi zanimanja strokovnih delavk po usposabljanju za supervizorke in ker je v praksi potrebnih po supervizorkah več, kot je supervizork, se je znova vzpostavil program usposabljanja na področju supervizije za socialno delo: leta 2017 je Fakulteta za socialno delo pridobila akreditacijo za dopolnilno izobraževanje *Usposabljanje za supervizorje/supervizorke v socialnem varstvu*, vodja in nosilka programa je Petra Videmšek. Leta 2018 se je začel izvajati prvi akreditirani program usposabljanja in leta 2019 ga je uspešno končalo 10 kandidatk od 11 vključenih (Videmšek, 2020b).

Omenjeni program pomeni kontinuiteto na področju zagotavljanja ustreznega kadra in ohranjanja jezika socialnega dela v supervizijskem procesu. Gabi Čačinovič Vogrinčič (2009) poudarja, da se supervizija v socialnem delu soustvarja v delovnem odnosu. Ni druge učinkovite poti: supervizorka, ki vzpostavi in vzdržuje delovni odnos, da bi zagotovila možnosti za pogovor, ki povzroči spremembe za boljše delo in strokovno rast supervizantke, hkrati vzpostavi okvir za izkušnjo soustvarjanja med uporabnikom, ki je postal strokovnjak na podlagi svoje osebnosti izkušnje (v tej vlogi je zdaj supervizant), in supervizorko.

Ob pregledu podatkov, ki sem jih pridobila v raziskavi, ugotavljam, da ne ostaja preprosta razlaga, kako so supervizorji pridobili svojo licenco, vendarle pa je vsem programom skupen vstopni pogoj za vpis. Ta od kandidatke zahteva izkušnje iz prakse (vsaj štiri leta delovnih izkušenj) in konkretno delo na področju (socialno varstvo, pedagoška dejavnost, terapevtska dejavnost) v času trajanja programa. Izobraževanja so določila tudi minimalne standarde, zahtevane za dokončanje študija. Fakulteta za socialno delo in Socialna zbornica Slovenije sta določili minimalno merilo: 270 ur – od tega 190 izkustvenega dela in 80 ur predavanj (Videmšek, 2017).

Čeprav usposabljanja za supervizijo potekajo od leta 1994, ne morem trditi, da je mreža supervizorjev že zapolnjena. Prav nasprotno. Glede na vse večje

potrebe po podpori strokovnih delavk, ki se v praksi srečujejo s številnimi izzivi in vedno večjimi pričakovanji (tako uporabnikov in svojcev kot tudi širše javnosti), bi bilo obstoječo mrežo treba še dopolniti.

Raziskava, ki so jo v Angliji opravili Curties, Moriarty in Netton (2010), je pokazala, da socialno delo sodi med poklice z najhitrejšim deležem izgorevanja. Eden izmed razlogov za hitro izgorevanje je gotovo to, da socialne delavke delajo z ljudmi, s katerimi pogosto občutijo brezizhoden položaj, poistovetijo se z njihovimi izkušnjami in se pogosto tudi same počutijo nemočne. Velik delež socialnega dela tako vključuje ukvarjanje z nesrečo drugih, to pa je tudi za socialne delavke velik vir stresa, čeprav se tega pogosto zavedo šele, ko ugotovijo, da niso več sposobne učinkovito opravljati službe. Socialno delo je zelo stresna dejavnost, zato ne čudi, da je bilo prav v socialnem delu vse od vzpostavitve stroke jasno, da strokovne delavke potrebujejo supervizijo, saj jim omogoča refleksijo o izkušnjah. Razvoj supervizije se je v resnici začel v okviru dobrodelnih organizacij, še preden je bila vzpostavljena stroka socialnega dela.

Sklep

Z razvojem izobraževanja za socialno delo se vse od ustanovitve Višje šole za socialno delo leta 1955 akademiki sistematično razvijajo nove teorije, te pa strokovne delavke uporabljajo pri svojem delu. Pri razvoju teorije je imela supervizija zaradi svoje primarne usmerjenosti – izboljšanje prakse in podpore pri razvijanju profesionalnega dela – pomembno nalogo. Ta naloga je obsegala prenos izkušenj iz prakse v teorijo na podlagi refleksije o praktičnem delu. Vloga supervizork je bila pri tem ključna, saj so prevzele odgovornost za prenos teh izkušenj in oblikovanje poklicnih standardov, ki so usmerjali prakso, supervizantke pa so bile odgovorne tudi za preizkušanje novih metod dela v praksi.

Danes je jasno, da se ne moremo zanašati samo na znanja, ki smo jih pridobili v času izobraževanja za naš poklic. Potrebe ljudi, skupnosti, družin se nenehno spreminjajo in s tem tudi pričakovanja od dobre socialnodelovne prakse. Prisiljeni smo se stalno učiti, če hočemo, da bomo poznali trende in dogajanje okoli nas. Pomembno je, da ne gradimo zgolj in samo na usvajanju novih tehnik in spretnosti socialnega dela, temveč moramo predvsem razvijati naše osebne zmožnosti. Po mnenju Howkinsa in Shoheta (2012, str. 3) je to najpomembnejši vir, ki ga vsi uporabljamo pri svojem delu.

Da lahko pri svojem delu socialne delavke vzdržijo in dobro delajo, potrebujejo podporo tako pri opravljanju dela kot pri spoprijemanju s številnimi izzivi v praksi. Podpora pa mora biti raznovrstna in mora spodbujati k spremembam, tako pri razmišljanju kot tudi pri doživljanju in občutenju tega, kar delamo. Za učinkovito podporo pa potrebujemo usposobljene supervizorke.

Supervizija pa ima velik pomen ne samo za praktika, temveč tudi za razvoj in utrditev stroke socialnega dela. Munson (2002) trdi, da obstajajo vsaj štiri razlogi za to, da je socialno delo izjemno pomembno v družbi: zaradi socialnih reform; zaradi razvoja zagovornišтва za uporabnike; zaradi oblikovanja metod dela (kratkotrajni in učinkoviti modeli obravnave); in zaradi oblikovanja učinkovitega modela supervizije. Kot supervizorke moramo posredovati svoje znanje in

vedenje naslednjim generacijam, kajti praksa socialnega dela je nenehno iskanje povečanja blaginje posameznika. Tako je lahko supervizija razumljena kot stalno učenje z željo, da tako supervizorji kot socialni delavci soustvarimo čim boljše delovne izide, z dogovorjenimi želenimi cilji, in da se izkušeni iz prakse, kjer ni vse delovalo, kot bi moralo, naučimo, kako bi lahko ravnali drugače.

Šele na podlagi reflektivne prakse se namreč socialne delavke in delavci izoblikujejo kot dobri praktiki, saj jih v času študija ne moremo pripraviti na nenehno spreminjajoče se situacije v njihovem delu. Munson (2002) meni, da s tem postane supervizija most med izobraževanjem in prakso. Supervizija mora postati norma vsake sodelovalne prakse, če želimo, da se bodo slišale zgodbe o uspehu, da bodo strokovne delavke spoznale, da pomembno pripomorejo k spremembam, in bodo še bolj motivirane za nadaljnje raziskovanje nečesa novega. To je pogoj za kakovostno opravljanje strokovnega dela in hkrati norma, ki omogoča vseživljenjsko učenje in razvoj stroke.

Viri

- Addams, J. (1899). The subtle problems of charity. *The Atlantic Monthly*, 83, 496 (February 1899), 163–179. Pridobljeno 21. 8. 2020 s <https://socialwelfare.library.vcu.edu/settlement-houses/jane-addams-on-the-problems-of-charity-1899/>
- Ajduković, M. (2009). *Refleksije o superviziji: mednarodna perspektiva*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišča u Zagrebu.
- Arnšek, T. (1999). Teze za okroglo mizo: supervizija v socialnem varstvu. V IV. Dnevi socialne zbornice Slovenije, Supervizija v slovenskem socialnem varstvu med vizijo in možnostmi. *Socialni izziv*, 10(5), 36–38.
- Bannink, F. P. (2014). *Handbook of positive supervision: for supervisors, facilitators, and peer groups*. Boston: Hogrefe Publishing.
- Bannink, F. P., & Jackson, P. Z. (2011). Positive psychology and solution focus – looking at similarities and differences: interaction. *The Journal of Solution Focus in Organizations*, 3(1), 8–20.
- Brackett, J. R. (1904). *Pioneer social worker and educator*. Prisobljeno 12. 8. 2020 s <https://socialwelfare.library.vcu.edu/social-work/brackett-jeffery-richardson-1860-1949-pioneer-social-worker/>
- Brišar Slana, Ž. (1997). Vračnanje supervizije v socialno varstvo. V Supervizija na področju socialnega dela, *Socialni izziv*, 6 (april), 4–7.
- Curties, L., Moriarty, J., & Netton, A. (2010). The expected working life of a social worker. *British Journal of Social work*, 50(5), 1628–1649.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2010). Soustvarjanje pomoči v jeziku socialnega dela. *Socialno delo*, 49(4), 239–245.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2009). Supervizija u socialnom radu: su-stvaranje supervizije kroz suradni odnos. V M. Ajduković (ur.), *Refleksije o superviziji: mednarodna perspektiva*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Deegan, P. E. (1988). *Recovery: the lived experience of rehabilitation*. *Psychosocial Rehabilitation Journal*, 307, 473–476.
- Dewey, J. (1938). *Logic: the theory of inquiry*. Troy, MN: Reinhart and Winston.
- Dominelli, L. (2002). *Feminist theory and practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Dragoš, S. (1994). Socialno delo – sistemki vidik. *Socialno delo*, 33(4), 283–292.
- Flaker, V. (1991). Sup-psihiatrične študije: hrastovski anali. *Časopis za kritiko znanosti*, XIX: 138–139.
- Flaker, V. (2003). *Oris metod socialnega dela: uvod v katalog nalog centrov za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, Skupnost centrov za socialno delo Slovenije.

- Flynn, N. (2000). *Public sector management*. Harlow: Prentice Hall.
- Ghaye, T. (2012). Empowered teams: strenghts through positivity. V T. Ghaye, & S. Lillyman (ur.), *Empowerment through reflection* (str. 129–145). London: Quay Books.
- Ghaye, T., & Lillyman, S. (ur.) (2012), *Empowerment through reflection*. London: Quay Books.
- Hawkins, P., & Shohet, R. (2012). *Supervision in the helping professions*. Philadelphia: Open University Press (4. izdaja, prvič izdano 1989).
- Howe, D. (2009). *A brief introduction to social work theory*. London: Palgrave Macmillan.
- Humljan Urh, Š. (2013). *Kulturno kompetentno socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Kadushin, A. (1976). *Supervision in social work*. New York: Columbia University Press.
- Kadushin, A., & Harkness, D. (2014). *Supervision in social work*. New York: Columbia University Press.
- Kobolt, A. (1996). Supervizija med izobraževalnim in podpornim vidikom. *Psihološka obzornica*, 5(2), 65–73
- Kobolt, A. (2002). Je možno supervizijsko delo v večji skupini?. V S. Žorga (ur.), *Modeli in oblike supervizije*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta (str. 77–100).
- Kobolt, A. (2006). Supervizija skozi prizmo razvoja. V A. Kobolt, & S. Žorga (ur.), *Supervizija: proces razvoja in učenja v poklicu*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta (str. 21–51).
- Kolb, D. (ur.). *Experiences as the source of learning and development*. London: Prentice Hall.
- Kramar, M. (1998). Klub supervizorjev pri Psihoterapevski sekciji Slovenskega zdravniškega društva. (Interno gradivo Sekcije Slovenskega zdravniškega društva).
- Kristančič, A. (1999). Didaktična supervizija. IV. Dnevi socialne zbornice Slovenije, Supervizija v slovenskem socialnem varstvu med vizijo in možnostmi. *Socialni izziv*, 10(5), 38.
- Ladany, N., & Bradley, L. (2010). *Counselor supervision*. London, New York: Routledge.
- Leskošek, V. (1995). Socialno delo ni politično (ali pač?). *Socialno delo*, 34(3), 195–203.
- Leskošek, V. (2006). Žensko gibanje in socialno delo. V D. Zaviršek, & V. Leskošek (ur.), *Zgodovina socialnega dela v Sloveniji: med družbenimi gibanji in političnimi sistemi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (str. 39–60).
- Milošević Arnold, V. (1994). *Supervizija – metoda za profesionalce*. *Socialno delo*, 33(6), 475–487.
- Milošević Arnold, V. (1997). Predstavitev in realizacija projekta usposabljanja supervizorjev za področje socialnega varstva I. V Supervizija na področju socialnega dela, *Socialni izziv*, 6 (april), 12–13.
- Milošević Arnold (1999). (Možen) model uvajanja supervizije v socialnem varstvu. IV. Dnevi socialne zbornice Slovenije, Supervizija v slovenskem socialnem varstvu med vizijo in možnostmi. *Socialni izziv*, 10(5), 20–30.
- Milošević Arnold, V. (2009). *Supervizija v socialnem delu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (študijsko gradivo).
- Milošević Arnold, V. (2017). Osebni intervju Petre Videmšek z Vido Milošević Arnold 6. novembra 2017.
- Milošević Arnold, V., & Poštrak, M. (2003). *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
- Milošević, Arnold, V., Vodeb Bonač, M., Erzar, D., & Možina, M. (1999), *Supervizija – znanje za ravnanje*. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije. Zbirka Socialni izziv.
- Ming-Sum, T. (2005). *Social work supervision: contexts and concepts*. London: SAGE.
- Mizrahi, T., & Davis, L. E. (1965). *The encyclopedia of social work: four-volume set*. Washington: NASW Press.
- Možina, M. & Rus-Makovec, M. (2020). Sistemska psihoterapija. V B. Lojk (ur.), *Psihoterapija na Slovenskem*. Bled 26.–28. februar 2010. Kranj: Inštitut za realitetno terapijo (str. 195–224).
- Možina, M., & Stritih, B. (1999). Balintove skupine za socialne delavce. V IV. Dnevi socialne zbornice Slovenije, Supervizija v slovenskem socialnem varstvu med vizijo in možnostmi. *Socialni izziv*, 10(5), 42–44.

- Munro, E. (2011). Learning to reduce risk in child protection. *British Journal of Social Work*, 40, 1135–1151.
- Munson, C. E. (2002). *Handbook of critical social work supervision*. New York: The Haworth Social Work Practice Press.
- Noble, C., & Irwin, J. (2009). Social work supervision: an exploration of the current challenges in a rapidly changing social, economical and political environment. *Journal of Social Work*, 9(3), 345–358.
- Pantič, Z. (2004). Povijesni pregled razvoja supervizije. V M. Ajduković, & L. Cajvert (ur.), *Supervizija u psihosocialnom radu*. Zagreb: Društvo za psihosocialno pomoć (str. 39–57).
- Parsons, R. J. (1991). Empowerment: purpose and practice principles in social work. *Social work with Groups*, 14(2). Pridobljeno 12. 8. 2020 s https://www.researchgate.net/publication/232603610_Empowerment_Purpose_and_practice_principle_in_social_work
- Payne, M. (2002). Social work theories and reflective practice. V R. Adams, L. Dominelli, & M. Payne (ur), *Social work themes, issues and critical debates*. Basingstoke: Palgrave (str. 123–138).
- Pravilnik o načrtovanju, spremljanju in izvajanju supervizije strokovnega dela na področju socialnega varstva (2003). *Ur. l. RS*, št. 117/03.
- Prošt, Z. (1999). Pozdravljene besede. V IV. Dnevi socialne zbornice Slovenije, Supervizija v slovenskem socialnem varstvu med vizijo in možnostmi. *Socialni izziv*, 10(5), 5–6.
- Rapp, C. A. (1998). *The strengths model: case management with people suffering from severe and persistent mental illness*. New York: New York Oxford University Press.
- Robinson, V. (1936). *Supervision in social case work: a problem in professional education*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Rogers, C. (1942). *Counseling and psychotherapy: newer concepts in practice*. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.
- Rogers, C. (1951). *Client-centered therapy: its current practice, implications and theory*. London: Constable.
- Saleebey, D. (1996). The strengths perspective in social work practice: extensions and cautions. *Social work*, 41(3), 296–305.
- Shulman, L. 1995. Supervision and consultation. V R. L. Edwards (ur.), *Encyclopedia of social work* (19. izdaja) (2373–2379). Washington, DC: NASW Press.
- Siegel, S. (1956). *Friendly visiting and social casework: a comparison*. *Social Casework*, 37(1), 20–25.
- Smolič Krković, N. (1977). *Dinamika intervjuja u socialnoj anamnezi: supervizija u socijalnom radu*. Zagreb: Savez društava socijalnih radnika Hrvatske.
- Solomon, B. B. (1976). *Black empowerment, social work in oppressed communities*. Columbia: Columbia University Press.
- Škerjanc, J. (2010). *Individualizacija storitev socialnega varstva*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Thompson, N. (1995). V podporo antidiskriminacijski akciji. Pridobljeno 4. 5. 2019 s. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-3OHKXGGA/d5569e85-c411-460a-ae07-6ced-536c7f80/PDF>
- Thompson, N. (2013). *Solution-focused supervision: a resource-oriented approach to developing clinical experience*. New York: Springer.
- Univerza v Ljubljani (1994). Seznam predavanj za študijsko leto 1994/5. Ljubljana: Univerza v Ljubljani (str. 566).
- Urek, M. (1997). Od feministične socialne akcije k feminističnemu socialnemu delu. *Socialno delo*, 36(5–6), 383–397.
- Van der Zijpp, J. (1999). Nizozemski model supervizije socialnega dela. V IV. Dnevi socialne zbornice Slovenije, Supervizija v slovenskem socialnem varstvu med vizijo in možnostmi. *Socialni izziv*, 10(5), 9–16.
- Videmšek, P. (2008). Krepitev moči kot temeljno orodje socialnega dela. *Socialno delo*, 47(3–6), 209–217.

- Videmšek, P. (2012). Vloga uporabniških gibanj pri spreminjanju vpliva uporabnikov. *Časopis za kritiko znanosti*, 39(250), 106–115.
- Videmšek, P. (2013). *Iz institucij v skupnost: razvoj stanovanjskih skupin na področju duševnega zdravja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Videmšek, P. (2017). Osebno gradivo, intervjuji opravljeni med 28. 10. 2017–11. 11. 2017.
- Videmšek, P. (2018). *Supervizija v in za socialno delo: usposabljanje za supervizorje/supervizorke v socialnem varstvu 2018/2019 – priročnik za vodenje supervizijskih/intervizijskih skupin* (interno gradivo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Videmšek, P. (2019). Supervizija kot prostor za učenje na podlagi dobrih izkušenj. V S. Bezjak, B. Petrović Jesenovec, D. Zaviršek, & J. Zorn (ur.), *Zbornik povzetkov: 7. kongres socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Videmšek, P. (2020a). Umeščanje refleksije strokovnih izkušenj s pozitivnimi izidi v supervizijski proces. *Socialno delo*, 59(2–3), 177–195.
- Videmšek, P. (2020b). Usposabljanje za supervizorje/supervizorke v socialnem varstvu. *Socialno delo*, 59(1), 99–101.
- Wei-su, H. (2009). The components of the solution-focused supervision. *Bulletin of Educational Psychology*, 41(2), 475–496.
- Wonnacott, J. (2014). *Mastering social work supervision*. London, Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Zaviršek, D. (1994). *Ženske in duševno zdravje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Zaviršek, D. (2005). »Ti jih boš naučila nekaj, ostalo bo naredil socializem«: zgodovina socialnega dela med leti 1945 in 1961. V D. Zaviršek (ur.), *Z diplomom mi je lažje delati!: znanstveni zbornik ob 50-letnici izobraževanja za socialno delo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Žorga, S. (1999). Organiziranost in edukacija supervizorjev v Evropi in pri nas. V IV. Dnevi socialne zbornice Slovenije, Supervizija v slovenskem socialnem varstvu med vizijo in možnostmi. *Socialni izziv*, 10(5), 16–20.
- Žorga, S. (2002). *Modeli in oblike supervizije*. V S. Žorga (ur.), *Modeli in oblike supervizije*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta (str. 9–14).

